

СЕКЦІЯ “ПРАВО”

УДК 342.9

Волкова Ю.А., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового права
(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна)

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ ЩОДО
ВСТАНОВЛЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ
СУДОЧИНСТВІ**

Конституційний обов’язок судів – контроль за виконанням судового рішення (ст. 129¹ Конституції України) – практично втілений у повноваженнях адміністративного суду встановлювати судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах, відповідно до приписів ст. 382 КАС України [1, с. 2110 – 2111]. Так, Верховний Суд у постанові від 22 серпня 2019 року, справа № 826/7472/18, переглядаючи адміністративну справу за касаційної скаргю, зокрема, звернув увагу на таке: відповідно до ст. 129¹ Конституції України судові рішення є обов’язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд.

Верховний Суд у цьому рішенні вказав, що відповідно до ч. 2 ст. 382 КАС України за наслідками розгляду звіту про виконання рішення суду або в разі неподання такого звіту суддя своєю ухвалою може накласти на керівника відповідача, відповідального за виконання рішення, штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Законодавець фактично наділив суд повноваженнями контролю за виконанням того, що для суб’єкта владних повноважень передбачив у своєму рішенні адміністративний суд. Правовою підставою для зобов’язання відповідача подати звіт про виконання судового рішення є наявність об’єктивних підтверджених належними і допустимими доказами підстав вважати, що за відсутності такого заходу судового контролю рішення суду залишиться невиконаним або для його виконання доведеться докласти значних зусиль [2].

У цьому аспекті доцільно навести правову позицію Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 04.03.2020 у справі № 539/3406/17, а саме: правовою підставою для зобов’язання відповідача подати звіт про виконання судового рішення є наявність об’єктивних підтверджених належними і допустимими доказами підстав вважати, що за відсутності такого заходу судового контролю рішення суду залишиться невиконаним або для його виконання доведеться докласти значних зусиль. При цьому, суд, встановлюючи строк для подання звіту, повинен враховувати особливості покладених обов’язків згідно із судовим рішенням та можливості суб’єкта владних повноважень їх виконати.

Зокрема КАС України передбачено три види судового контролю за виконанням судових рішень:

- подання до адміністративного суду звіту про виконання судового рішення (ч.ч. 1, 2 ст. 382 КАС України);
- штраф (ч.ч. 2-7 ст. 382 КАС України);

- провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, відповідно до приписів ст. 287 КАС України (ч. 8 ст. 382 КАС України).

Зміст судового контролю за виконанням судових рішень полягає у вчиненні адміністративним судом, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, таких заходів (ч.ч. 1, 2, 8 ст. 382 КАС України):

- зобов'язання суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення;

- накладення на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання рішення, штрафу в сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

- судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах у порядку, встановленому ст. 287 КАС України.

Отже, щодо судового контролю з боку судів адміністративної юрисдикції, доцільно звернути увагу на специфіку суб'єктів щодо яких суд застосовує такий контроль. Мова йде про органи публічної адміністрації, які виступають відповідачами в адміністративній справі. У випадку винесення рішення не на користь таких суб'єктів суд може застосувати інструмент судового контролю, що з точки зору теорії розглядається як зобов'язання одним органом державної влади (якою за своєю сутністю є судова інстанція) інший орган владних повноважень вчинити певні дії щодо третьої сторони. Утім варто підкреслити, що судовий контроль не слід розглядати як втручання органом судової гілки влади в діяльність державного органу іншої гілки влади (частіше за все виконавчої).

Як слушно вказують автори підручника «Адміністративний процес України : теорія, практика», кожен із видів судового контролю здійснюється за власною спеціальною, передбаченою нормою КАС України. Зокрема звіт про виконання судового рішення і штраф, на відміну від провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 287 КАС України), – види судового контролю за виконанням судових рішень, які завжди застосовуються за результатами розгляду і вирішення адміністративної справи; вони не є самостійними процесуальними інструментами контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах і не потребують ініціювання нового адміністративного процесу. Поза розглядом і вирішенням адміністративної справи, звіт і штраф самостійно не застосовуються. Натомість провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, яке здійснюється за правилами ст. 287 КАС України, передбачає подання адміністративного позову зацікавленою особою до адміністративного суду, відкриття і здійснення нового провадження [1, с. 2111].

Так, Верховний Суд у постанові від 20 лютого 2019 року у справі № 806/2143/15 (адміністративне провадження № К/9901/5159/18) звертав увагу, що статті 382 і 383 КАС України мають на меті забезпечення належного виконання судового рішення. Підставами їх застосування є саме невиконання судового рішення, ухваленого на користь особи-позивача та обставин, що свідчать про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, пов'язаних з невиконанням судового рішення в цій справі.

Верховний Суд у своєму рішенні послався на практику ЄСПЛ, як-то у пункті 18 рішення від 12 травня 2011 року у справі «Ліпісвіцька проти України» (заява № 11944/05) звернув увагу й на те, що судове та виконавче провадження є першою та другою стадіями у загальному провадженні (пункт 197 рішення у праві «Скордіно проти Італії» (Scordino v. Italy), № 36813/97). Таким чином, виконання рішення не відокремлюється від судового розгляду і провадження повинно розглядатися в цілому

(пункти 24- 27 рішення від 13 червня 2006 року у справі «Сіка проти Словаччини» (Sika v. Slovakia), № 2132/02). У пункті 25 рішення від 22 лютого 2005 року у справі «Шаренок проти України» (заява № 35087/02) ЄСПЛ зазначив, що право на судовий захист було б ілюзорним, якби правова система держави дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судове рішення залишалось невиконаним на шкоду однієї зі сторін. Отже, виконання судового рішення має розглядатися як невід'ємна частина «судового процесу» для цілей статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (п. 34 рішення у справі «Бурдов проти Росії», заява № 589498/0) [3].

Таким чином Верховний Суд підкреслив, що правовою підставою для зобов'язання відповідача подати звіт про виконання судового рішення є наявність об'єктивних підтверджених належними і допустимими доказами підстав вважати, що за відсутності такого заходу судового контролю рішення суду залишиться невиконаним або для його виконання доведеться докласти значних зусиль. При цьому, суд, встановлюючи строк для подання звіту, повинен враховувати особливості покладених обов'язків згідно із судовим рішенням та можливості суб'єкта владних повноважень їх виконати. Аналогічну правову позицію можна знайти у постановках Верховного Суду від 27 лютого 2020 року у справі № 0640/3719/18 та від 11 червня 2020 року у справі №640/13988/19.

Перелік посилань:

1. Смокович М. І., Бевзенко В. М. Адміністративний процес України : теорія, практика : Підручник. Заг. ред. д. ю. н., проф. Бевзенка В. М. Пер. з нім. і адап. Рижкова Г. В. Київ : ВД «Дакор», 2020. 1346 с.

2. Педак С. Ефективність судового контролю за виконанням судових рішень у справах щодо реєстрації податкових накладних URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/efektyvnist-sudovogo-kontrolyu-za-vykonannyam-sudovyh-rishen-u-spravah-shhodo-reyestratsiyi-podatkovyh-nakladnyh/>.

3. Витяги з рішень ЄСПЛ, рекомендовані для вивчення при підготовці до первинного кваліфікаційного оцінювання суддів місцевих судів загальної юрисдикції, які звернулися до ВККСУ із заявами про рекомендування для обрання безстроково URL: <http://nsj.gov.ua/files/1456841818vut.pdf>.